

Byla C-15/24 PPU [Stachev]ⁱ

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2024 m. sausio 11 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sofiyski rayonen sad (Bulgarija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2024 m. sausio 11 d.

Kaltinamasis baudžiamojoje byloje:

CH

Kita proceso šalis:

Sofiyska rayonna prokuratura

Pagrindinės bylos dalykas

Byloje nagrinėjami du plėšimai, kurie buvo įvykdyti kaip tęstinė nusikalstama veika, numatyta Bulgarijos Respublikos *Nakazatelen kodeks* (Baudžiamasis kodeksas, toliau – NK) 198 straipsnio 1 dalyje, siejamoje su 26 straipsnio 1 dalimi. Kaltinamajam CH šiuo metu taikomas kardomasis kalinimas.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Remiantis SESV 267 straipsniu pateiktas prašymas išaiškinti bylos dalykui taikytinas Sąjungos teisės nuostatas (visų pirma dėl procesinių veiksmų, kurie buvo atlikti pažeidžiant teisę turėti advokatą, teisėtumo)

ⁱ Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar su 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu 12 straipsnio 2 dalimi, siejama su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio pirma pastraipa, suderinama tai, kad teismui, kuris, siekdamas priimti sprendimą dėl tinkamos kardomosios priemonės skyrimo ar vykdymo, nagrinėja, ar yra svarių priežasčių manyti, kad kaltinamasis dalyvavo darant nusikalstamą veiką, kuria yra kaltinamas, pagal nacionalinės teisės aktus ir jurisprudenciją neleidžiama vertinti, ar įrodymai buvo surinkti pažeidžiant kaltinamojo teisę turėti advokatą pagal šią direktyvą, kai kaltinamasis buvo įtariamas ir policija apribojo jo teisę laisvai judėti?
2. Ar paisoma reikalavimo gerbti teises į gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 2 dalį, jei teismas, nagrinėjantis kardomosios priemonės tinkamumo klausimą, formuodamas savo poziciją atsižvelgia į įrodymus, kurie buvo surinkti pažeidžiant šios direktyvos reikalavimus tuo metu, kai asmuo buvo įtariamas, o policija apribojo jo teisę laisvai judėti?
3. Ar tai, kad kardomosios priemonės tinkamumą – nepaisant priešingų aukštesnės instancijos teismo nurodymų – nagrinėjantis teismas atmeta įrodymus, surinktus pažeidžiant Direktyvą 2013/48, daro neigiamą poveikį teisingo bylos nagrinėjimo reikalavimams, nustatytiems šios direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje, siejamoje su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis, ir sukelia abejonių dėl šio teismo nešališkumo?
4. Ar Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 6 dalies b punkte numatyta galimybė išimtinėmis aplinkybėmis ikiteisminiame etape laikinai nukrypti nuo teisės turėti advokatą taikymo, kai tyrimo institucijos turi skubiai imtis veiksmų, kad būtų užkirstas kelias baudžiamajam procesui kylančiam rimtam pavojui, tiesiogiai veikia atitinkamoje Sąjungos valstybėje narėje, jei ši nuostata nebuvo perkelta į jos nacionalinę teisę?
5. Ar paisoma Direktyvos 2013/48 9 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose, siejamuose su 39 konstatuojamąja dalimi, numatytų garantijų, jei yra pateiktas rašytinis įtariamojo teisės turėti advokatą atsisakymas, tačiau įtariamasis yra neraštingas ir nebuvo informuotas apie galimas atsisakymo pasekmes, o vėliau teisme nurodė, kad nežinojo savo pasirašyto dokumento turinio tuo metu, kai policija apribojo jo teisę laisvai judėti?
6. Ar tai, kad sulaikomas įtariamasis pareiškia atsisakantis teisės turėti advokatą pagal Direktyvos 2013/48 nuostatas, atleidžia valdžios institucijas nuo

pareigos informuoti jį apie teisę turėti advokatą ir galimas šios teisės atsisakymo pasekmes prieš pat bet kokį tolesnį jam dalyvaujant atliekamą tyrimo veiksmą?

Nurodytos Europos Sąjungos teisės nuostatos ir jurisprudencija

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis

2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (OL L 294, 2013, p. 1) 39 konstatuojamoji dalis, 3 straipsnio 6 dalies b punktas, 9 straipsnio 1 dalies a ir b punktai ir 12 straipsnio 2 dalis

Teisingumo Teismo sprendimai bylose C-608/21 ir C-209/22

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Konstitutsia na Republika Bulgaria (Bulgarijos Respublikos Konstitucija) (DV, Nr. 56, 1991 m. liepos 13 d., galioja nuo šios dienos, toliau – Konstitucija)

5 straipsnis. 1. Konstitucija yra aukščiausiasis įstatymas, kuriam negali prieštarauti joks kitas įstatymas.

2. Konstitucijos nuostatos taikomos tiesiogiai.

30 straipsnis. 1. Kiekvienas turi teisę į asmens laisvę ir neliečiamumą.

2. Draudžiama asmenį sulaikyti, tikrinti, apieškoti ar kitaip riboti jo teisę į asmens neliečiamumą, išskyrus įstatymuose nustatytais sąlygomis ir tvarka.

3. Įstatyme aiškiai nustatytais neatidėliotinos būtinybės atvejais valstybės kompetentingos institucijos gali sulaikyti pilietį, tačiau apie tai privalo nedelsdamos pranešti teisminėms institucijoms. Per 24 valandas nuo sulaikymo teisminė institucija priima sprendimą dėl sulaikymo teisėtumo.

4. Asmuo turi teisę į gynybą nuo jo sulaikymo arba kaltinimo pareiškimo momento.

Zakon za Ministerstvo na vatreshnite raboti (Vidaus reikalų ministerijos įstatymas, DV, Nr. 53, 2014 m. birželio 27 d.)

72 straipsnis. 1. Policijos tarnybos gali sulaikyti asmenį:

1) dėl kurio yra įrodymų, kad jis padarė nusikalstamą veiką;

<...>

5. <...> Nuo sulaikymo momento asmuo turi teisę į advokatą, į tai, kad jam būtų paaiškinta jo teisė atsisakyti advokato ir tokio atsisakymo pasekmės, taip pat jo teisė atsisakyti duoti parodymus, kai sulaikymas grindžiamas 1 dalies 1 punktu.

74 straipsnis. 1. Dėl 72 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų išduodamas rašytinis nutarimas dėl sulaikymo.

2. 1 dalyje minėtame nutarime turi būti nurodyta: [*nutarimo turinys*], visų pirma faktiniai ir teisiniai sulaikymo pagrindai; šio asmens teisė ginčyti sulaikymo teisėtumą teisme; teisė turėti advokatą nuo sulaikymo momento; <...>

3. Sulaikytas asmuo turi užpildyti pareiškimą, kuriame nurodyta, kad jam buvo pranešta apie jo teises, taip pat išreikštas jo ketinimas pasinaudoti 2 dalies 6 punkto b–f papunkčiuose jam suteiktomis teisėmis arba jomis nesinaudoti. Nutarimą pasirašo policijos pareigūnas ir sulaikytas asmuo.

4. Jeigu sulaikytas asmuo atsisako arba negali pasirašyti nutarimo, tai patvirtinama liudytojo parašu.

Nakazatelen kodeks (Baudžiamasis kodeksas, DV, Nr. 26, 1968 m. balandžio 2 d., galioja nuo 1968 m. gegužės 1 d.)

26 straipsnis. <...> 1. 23–25 straipsnių nuostatos netaikomos, jei nusikalstama veika yra tęstinė, t. y. kai dvi ar daugiau veikų, kurios, kvalifikuojamos atskirai, atitinka vieną ar kelis tos pačios nusikalstamos veikos sudėties požymius, yra daromos nepertraukiamais laikotarpiais, tomis pačiomis aplinkybėmis ir tokia pačia kaltės forma, o vėlesnės veikos objektyviai ir subjektyviai atrodo kaip ankstesnių veikų tęsinys.

2. Tęstinės nusikalstamos veikos atveju nusikalstamą veiką padaręs asmuo baudžiamas atsižvelgiant į visas nusikalstamą veiką sudarančias veikas ir jų sukeltų nusikalstamų padarinių visumą.

198 straipsnis. 1. <...> Tas, kas panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas jį panaudoti pagrobė svetimą turtą, kad jį neteisėtai užvaldytų, baudžiamas už plėšimą laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.

Nakazateleno-protsesualen kodeks (Baudžiamojo proceso kodeksas, DV, Nr. 86, 2005 m. spalio 28 d., galioja nuo 2006 m. balandžio 29 d., toliau – NPK)

25 straipsnis. 1. [*Baudžiamosios bylos nagrinėjimo sustabdymas, kai Teisingumo Teismui pateikiami prejudiciniai klausimai*]

94 straipsnis. 1. Gynėjas privalo dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme, kai: [*kiti atvejai*] 6) kaltinamasis yra sulaikytas; <...>

96 straipsnis. 1. <...> Išskyrus 94 straipsnio 1 dalies 1–3 ir 6 punktuose nurodytus atvejus, kaltinamasis bet kurioje proceso stadijoje gali atsisakyti gynėjo. Kaltinamajam išaiškinamos gynėjo atsisakymo pasekmės.

97 straipsnis. 1. Gynėjas gali dalyvauti baudžiamajame procese nuo asmens sulaikymo arba kaltinimo pareiškimo momento.

2. Ikiteisminio tyrimo institucija privalo informuoti kaltinamąjį apie jo teisę turėti advokatą ir suteikti jam galimybę nedelsiant su juo susisiekti. Neįvykdžiusi šios pareigos ji negali atlikti dalyvaujant kaltinamajam jokių tyrimo ar kitų procesinių veiksmų.

248 straipsnis. (iš dalies pakeistas 2017 m. DV Nr. 63, įsigaliojusių 2017 m. lapkričio 5 d.) 1. Parengiamajame posėdyje svarstomi šie klausimai:

<...> 3) ar vykdant ikiteisminį tyrimą pažeistos esminės procesinės normos, kuriomis ribojamos kaltinamojo [ar kitų asmenų] procesinės teisės, ir šie pažeidimai gali būti pašalinti; <...>

5) [kiti klausimai] gynėjo, eksperto, vertėjo žodžiu ar raštu paskyrimas [kiti klausimai];

6) taikytos procesinės prievartos priemonės;

[kiti klausimai].

270 straipsnis. 1. Kardamosios priemonės pakeitimo klausimas gali būti keliamas bet kuriuo pagrindinės bylos nagrinėjimo metu. Naujas prašymas pakeisti kardomąją priemonę toje pačioje instancijoje gali būti teikiamas tik pasikeitus aplinkybėms.

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 **CH** yra Bulgarijos Respublikos pilietis. Jis neturi išsilavinimo, nemoka rašytinės bulgarų kalbos ir yra teistas.
- 2 2022 m. gruodžio 2 d. 6 Rayonno upravlenie pri Stolichna direktsia na vatreshnite raboti (Sostinės vidaus reikalų valdybos 6-asis teritorinis policijos komisariatas, toliau – policijos komisariatas) pradėjo ikiteisminį tyrimą Nr. 2021/2022 dėl to, kad 2022 m. gruodžio 2 d. apie 20.30 val. Sofijoje panaudojant fizinį smurtą iš KL buvo atimtas turtas (moteriška rankinė); rankinė buvo ištraukta iš nukentėjusiosios rankų, t. y. įvykdytas nusikaltimas, numatytas NK 198 straipsnio 1 dalyje. 2022 m. gruodžio 14 d. policijos komisariatas pradėjo ikiteisminį tyrimą Nr. 2112/2022 dėl to, kad šią dieną apie 19.00 val. Sofijoje panaudojant fizinį smurtą iš MN prieš jos valią, ketinant pasisavinti, buvo atimtas turtas (moteriška rankinė): rankinė buvo jėga ištraukta iš nukentėjusiosios rankų ir ji parkrito ant žemės, t. y. įvykdytas nusikaltimas, numatytas NK 198 straipsnio 1 dalyje.

Pradėjus šiuos tyrimus **CH** 2022 m. gruodžio 16 d. 13.00 val. policijos tarnybos nutarimu buvo sulaikytas ne ilgesniam kaip 24 valandų laikotarpiui, siekiant užfiksuoti dalyvavimo darant NK 198 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką įrodymus vykdant antrąjį ikiteisminį tyrimą, kuris buvo pradėtas 2022 m. gruodžio 14 d.

- 3 Tą pačią dieną, 2022 m. gruodžio 16 d., **CH** 16.50 val. pasirašė rašytinį pareiškimą, kuriame nurodė, kad nenori būti ginamas nei savo sąskaita pasirinkto, nei paskirto gynėjo. Vis dėlto jis nebuvo informuotas apie gynėjo atsisakymo pasekmes. Pareiškime nustatytas reikalavimas, kad tais atvejais, jei sulaikytasis yra neraštingas ar negali pats užpildyti pareiškimo, jį turi užpildyti pareigūnas ir kad tokio asmens valia turi būti išreiškiama dalyvaujant liudytojui, kuris savo parašu patvirtina pareiškimo autentiškumą. Nagrinėjamu atveju pareiškime nėra nei policijos atstovo, nei liudytojo parašo.
- 4 Iš bylos medžiagos nematyti, kad **CH** būtų buvę nedelsiant pranešta apie jo sulaikymo priežastis, visų pirma apie veikas, kuriomis jis kaltinamas.
- 5 Iš karto po sulaikymo 2022 m. gruodžio 16 d. policija apklausė **CH** tarp 13.10 val. ir 13.25 val. kaip liudytoją nedalyvaujant gynėjui. Buvo pažymėta, jog jis informuotas apie savo teises, kad neprivalo duoti parodymų prieš save dėl nusikalstamos veikos padarymo ir kad gali atsisakyti duoti parodymus. Apklausias **CH** prisipažino, kad 2022 m. gruodžio 14 d. dalyvavo vykdant moters apiplėšimą Sofijoje, jėga ištraukė jos rankinę; jis pareiškė, kad sutinka parodyti policijai vietą, kurioje paslėpė svetimą daiktą. Apklaustos protokole pažymėta, kad apklausa vyko dalyvaujant liudytojui OP, tačiau jis nepasirašė, kad patvirtintų šį faktą.
- 6 Tą pačią 2022 m. gruodžio 16 d. tarp 14.10 val. ir 14.40 val., dalyvaujant **CH** ir nedalyvaujant gynėjui, buvo atliktas nusikalstamos veikos parodymų patikrinimas vietoje, **CH** nuvedė teisėsaugos institucijos pareigūnus ten, kur buvo pagrobta rankinė. Dalyvaujant dviem tyrimo veiksmo liudytojams buvo surašytas tyrimo veiksmo protokolas, padarytos ir nuotraukos.
- 7 Tą pačią 2022 m. gruodžio 16 d. tarp 15.50 val. ir 16.20 val. **CH** bute, jam dalyvaujant ir nedalyvaujant gynėjui, buvo atlikta krata, per ją paimti drabužiai ir batai. Tyrimo veiksmai užfiksuoti protokole, dalyvavo du tyrimo veiksmo liudytojai, padarytos ir nuotraukos. Protokolą patvirtino *Sofijski rayonon sad* (Sofijos apylinkės teismas) teisėjas.
- 8 Galiausiai 2022 m. gruodžio 16 d. tarp 17.40 ir 17.50 val., dalyvaujant **CH** ir nedalyvaujant gynėjui, organizuotas asmens parodymas atpažinti; nukentėjusioji MN atpažino jį iš keturių vyriškosios lyties asmenų kaip asmenį, įvykdžiusį prieš ją nusikalstamą veiką – plėšimą. Dalyvaujant dviem tyrimo veiksmo liudytojams, buvo surašytas tyrimo veiksmo protokolas, padarytos nuotraukos.
- 9 Kiek vėliau, 2022 m. gruodžio 16 d. tarp 18.05 val. ir 18.15 val., atlikta **CH** asmens krata (apžiūra), aprašyti jo dėvėti drabužiai, paimta striukė ir jo mūvėtos

kelnės. Dalyvaujant dviem tyrimo veiksmo liudytojams surašytas tyrimo veiksmo protokolas, padarytos nuotraukos. Protokole aiškiai nurodyta, jog **CH** nesutiko, kad būtų atlikta jo kūno apžiūra, protokolą patvirtino *Sofiyski rayonen sad* teisėjas.

- 10 Kitą dieną, 2022 m. gruodžio 17 d., tarp 15.40 val. ir 15.50 val., dalyvaujant **CH** ir nedalyvaujant gynėjui, pirmajame 2022 m. gruodžio 2 d. policijos komisariato pradėtame ikiteisminiame tyrime Nr. 2021/2022 organizuotas asmens parodymas atpažinti; nukentėjusioji KL atpažino **CH** iš keturių vyriškosios lyties asmenų kaip asmenį, įvykdžiusį prieš ją nusikalstamą veiką – plėšimą. Surašytas tyrimo veiksmo protokolas, dalyvavo du tyrimo veiksmo liudytojai; be to, buvo padarytos nuotraukos.
- 11 Tą pačią 2022 m. gruodžio 17 d. *Sofiyska rayonna prokuratura* (Sofijos apylinkės prokuratūra) prokuroro nutarimu antrajame policijos komisariato vykdomame ikiteisminiame tyrime Nr. 2112/2022 **CH** pareikštas kaltinimas padarius NK 198 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką. 2022 m. gruodžio 17 d. 18.00 val. kaltinamajam **CH** *ex officio* paskirtas gynėjas, advokatas Georgi Stoyanov iš *Sofiyska Advokatska Kolegia* (Sofijos advokatūra), nes gynėjas buvo privalomas pagal NPK 94 straipsnio 1 dalies 6 punktą; 18.10 val. abiem buvo įteiktas susipažinti kaltinamasis aktas. Iš karto po to, 2022 m. gruodžio 17 d. tarp 18.20 val. ir 18.30 val., apklausiamas kaltinamasis **CH** pareiškė, kad kaltinimą supranta, bet atsisakė duoti paaiškinimus.
- 12 2022 m. gruodžio 17 d. *Sofiyska rayonna prokuratura* prokuroro nutarimu kaltinamasis **CH** buvo sulaikytas remiantis NPK 64 straipsnio 2 dalimi ne ilgesniam kaip 72 valandų laikotarpiui, siekiant parengti prašymą skirti kardomąją priemonę – kardomąjį kalinimą. 2022 m. gruodžio 19 d. nutartimi *Sofiyski rayonen sad* patenkino prokuroro prašymą ir skyrė **CH** griežčiausią kardomąją priemonę – tokį teismo sprendimą 2022 m. gruodžio 29 d. patvirtino *Sofiyski gradski sad* (Sofijos miesto teismas).
- 13 2023 m. sausio 5 d. *Sofiyska rayonna prokuratura* prokuroro nutarimu abu ikiteisminiai tyrimai buvo sujungti remiantis tuo, kad abu plėšimo epizodai tarpusavyje susiję, ir tęsiami policijos komisariate numeriu 2112/2022.
- 14 2023 m. birželio 13 d. viešame posėdyje priimta nutartimi *Sofiyski rayonen sad* kolegija atmetė kaltinamojo **CH** prašymą pakeisti jam skirtą kardomojo kalinimo priemonę. Šį teismo sprendimą *Sofiyski gradski sad* patvirtino 2023 m. birželio 22 d.
- 15 2023 m. liepos 26 d. *Sofiyska rayonna prokuratura* prokuroro nutarimu **CH** buvo kaltinamas įvykdęs abu plėšimo epizodus laikotarpiu nuo 2022 m. gruodžio 2 d. 20.30 val. iki 2022 m. gruodžio 14 d. 19.00 val., kaip tęstinę nusikalstamą veiką pagal NK 198 straipsnio 1 dalį, siejamą su 26 straipsnio 1 dalimi. 2023 m. rugpjūčio 7 d. 14.00 val. **CH** ir jo gynėjas supažindinti su iš dalies pakeistu kaltinimu, o tą pačią dieną nuo 14.10 val. iki 14.20 val. vykusioje apklausoje

kaltinamasis pareiškė, kad supranta kaltinimą, tačiau neigė dalyvavęs abiejuose plėšimo epizoduose.

- 16 2023 m. rugpjūčio 14 d. tyrimo medžiaga buvo pateikta susipažinti gynėjui advokatui G. Stoyanov. Kitą dieną, t. y. 2023 m. rugpjūčio 15 d., *Sofiyski rayonen sad* kaltinamajam **CH** buvo pateiktas kaltinimasis aktas dėl jam inkriminuojamos tęstinės nusikalstamos veikos pagal NK 198 straipsnio 1 dalį, siejamą su 26 straipsnio 1 dalimi; remiantis šiuo aktu šiame teisme buvo iškelta bendra baudžiamoji byla NOHD Nr. 11234/2023. 2023 m. rugpjūčio 16 d. prokuroras pateikė teismui rašytinį paskirto gynėjo prašymą pakeisti skirtą kardomąją priemonę. 2023 m. rugpjūčio 18 d. įvyko viešas posėdis pagal NPK 270 straipsnį siekiant apsvarstyti kardomosios priemonės tinkamumą, tos pačios dienos nutartimi šio teismo baudžiamųjų bylų kolegija pakeitė kardomąją priemonę ir skyrė švelniausią – pareigą reguliariai pranešti savo buvimo vietą.
- 17 Toks sprendimas buvo grindžiamas tuo, kad tuo metu, kai kaltinamasis **CH** 2022 m. gruodžio 16 d. 13.00 val. buvo sulaikytas policijos nurodymu, jam atsirado Konstitucijos 30 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta teisė būti ginamam advokato. Teisėsaugos institucijos neužtikrino naudojimosi šia teise, nepaisant po sulaikymo užpildyto pareiškimo, kuriame užfiksuotas gynėjo atsisakymas. Atsižvelgiant į šios bylos faktines aplinkybes, t. y. į tai, kad **CH** yra neraštingas, ir į teismo posėdyje jo padarytą pareiškimą, kad jis nesuprato pateikto dokumento reikšmės, negalima daryti vienareikšmiškos išvados, jog jis tai nusprendė laisva valia ir sąmoningai, ypač nesant liudytojo, kuris šią aplinkybę galėtų patvirtinti.
- 18 Tokioje situacijoje teismas, vertindamas įtarimo dėl dalyvavimo inkriminuojamoje nusikalstamoje veikoje pagrįstumą, negali remtis nė vienu iš tyrimo veiksnių, kurių buvo imtasi sulaikius kaltinamąjį prieš pareiškiant jam kaltinimą, t. y. liudytojų apklausomis, parodymų patikrinimu vietoje, asmens parodymu atpažinti, asmens apžiūra ir neteisminiais pareiškimais policijai apie dalyvavimą darant veiką. Be to, Sąjungos teisės aktų leidėjas pagal Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a ir b punktus, kitaip nei Bulgarijos Respublikos nacionalinėje teisėje, numato teisę turėti advokatą jau nuo ankstesnių nei asmens sulaikymas momentų, t. y. prieš jį apklausiant policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme arba tyrimo arba kitoms kompetentingoms valdžios institucijoms atliekant tyrimo ar kitus įrodymų rinkimo veiksmus. Be to, pagal šios direktyvos 12 straipsnio 2 dalį valstybės narės užtikrina, kad vertinant įtariamųjų arba kaltinamųjų pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant jų teisę turėti advokatą, būtų gerbiama teisė į gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą. Direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminas baigėsi 2016 m. lapkričio 27 d. ir tiek, kiek joje numatytos fizinių asmenų teisės ir nustatytos valstybių narių pareigos apsaugoti šias teises, šios nuostatos yra tiesioginio vertikalios veikimo.
- 19 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, šiuo metu vienintelis įrodymas, siejantis **CH** su pirmosios nusikalstamos veikos, kuria jis kaltinamas, sudėties objektyviaisiais požymiais, be to, tik netiesiogiai, yra liudytojo QR parodymai, kad jis įsigijo iš **CH** nusikalstama veika įgytą

nukentėjusiosios KL mobilųjį telefoną, kurį vėliau paėmė ikiteisminio tyrimo institucijos.

- 20 Atsižvelgdamas į šiuos argumentus pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad, nepaisant to, jog **CH** turi teistumą ir kad šios nusikalstamos veikos formaliai patenka į ankstesniu nuosprendžiu paskirtos baudmės vykdymo atidėjimo laikotarpį, atsižvelgiant į tai, kad nėra itin svarių priežasčių tvirtinti, kad jis dalyvavo veikoje, į daugiau nei aštuonis mėnesius trukusį kalinimą, nutarimas paskirti kardomąjį kalinimą turėjo būti pakeistas švelnesne įstatyme numatyta kardomąja priemone – „pareiga reguliariai pranešti savo buvimo vietą“, nes nurodytas tinkamas informacijos apie dalyvavimą vykdant vieną iš plėšimų, kuriuo asmuo yra kaltinamas, šaltinis galėtų pateisinti pirminio suėmimo skyrimą, o ne tęstinį griežčiausios procesinės prievartos prieš asmenį priemonės taikymą baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme etape.
- 21 *Sofiyska rayonna prokuratura* atstovui pateikus prieštaravimą, *Sofiyski gradski sad* 2023 m. rugsėjo 7 d. nutartimi panaikino *Sofiyski rayonen sad* sprendimą ir paliko galioti **CH** taikytą kardomąją priemonę – kardomąjį kalinimą. Apeliacinės instancijos teismas, grįsdamas savo sprendimą, išreiškė *Sofiyski rayonen sad* priekaištą dėl šališkumo, nes teismas „pažeisdamas EŽTK 6 straipsnio 1 dalį išdėstė savo poziciją dėl asmens kaltės ir vertino gautų įrodymų pagrįstumą ir jų pakankumą“. Taip pat buvo nurodyta, kad „sulaikytojo **CH** teisės iš tikrųjų buvo pažeistos dėl to, kad jam nebuvo skirtas gynėjas“, ir kad tuo pat metu „vis dėlto nėra įrodymų, kad dėl šio sulaikymo įstatymuose nustatyta tvarka buvo pateiktas skundas“, ir kad „kaltinamasis ir jo gynėjas turėjo galimybę ginti savo teises“, t. y. pagal specialų įstatymą, numatantį valstybės atsakomybę už policijos vykdomą sulaikymą iki 24 valandų. Atsižvelgiant į tai, kad tokios iniciatyvos nebuvo imtasi, *Sofiyski gradski sad* pabrėžė, kad „nors sulaikant **CH** jam nebuvo paskirtas gynėjas, priemonės, kurių buvo imtasi jam dalyvaujant ar nedalyvaujant iki to momento, kai byla prieš jį, kaip kaltinamąjį, pradėta nagrinėti teisme, neatrodo neteisėtos ir nepraranda savo įrodomosios vertės“.
- 22 2023 m. spalio 2 d. ši baudžiamųjų bylų kolegija parengiamajame viešame posėdyje dar kartą sprendė klausimą dėl kardamosios priemonės ir pakeitė ją į „pareigą reguliariai pranešti savo buvimo vietą“ nurodžiusi, kad nėra pagrįstų priežasčių nukrypti nuo ankstesniame procese išdėstytų motyvų.
- 23 *Rayonna prokuratura* atstovui pateikus prieštaravimą, kitos sudėties *Sofiyski gradski sad* 2023 m. lapkričio 7 d. nutartimi panaikino *Sofiyski rayonen sad* sprendimą ir paliko galioti **CH** taikytą kardomąją priemonę – kardomąjį kalinimą. Savo motyvuose apeliacinės instancijos teismas išvardijo kai kuriuos byloje gautus įrodymus, kurie, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, nebuvo tiesiogiai susiję su **CH** dalyvavimu abiejuose plėšimuose, ir konstatavo, kad, vertinant bendrai, jie patvirtina „pagrįstą įtarimą dėl kaltinamojo dalyvavimo“. Teismas taip pat nurodė, kad „nenustatyta jokių esminių procesinių nuostatų pažeidimų vykdant ikiteisminį tyrimą kaltinamojo sulaikymo metu“, nes „pagal suformuotą EŽTT jurisprudenciją kaltinamajam arba įtariamajam laiku turi

būti suteikta teisė turėti gynėją“, tačiau ši teisė nėra „absoliuti“. Be to, teismas atkreipė dėmesį į tai, kad CH buvo aiškiai informuotas apie jo teisę turėti advokatą; tai matyti iš to, kad policija jam įteikė nutarimo sulaikyti kopiją, be to, jis pasirašė rašytinį pareiškimą dėl savo teisių, todėl nėra pagrindo sutikti su *Sofiyski rayonen sad* argumentu, kad „teisės turėti advokatą buvo atsisakyta dėl to, kad asmuo nebuvo informuotas“, t. y. kad kaltinamasis nežinojo, ką pasirašo, nes buvo neraštingas“. Pirmosios instancijos teismas buvo kritikuojamas ir dėl „Direktyvos 2013/48 aiškinimo“, nes 3 straipsnio 6 dalyje „numatyta galimybė laikinai nukrypti nuo teisių taikymo ikiteisminiame etape“.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

- 24 [Informacija tik apie tai, ar reikia pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą]

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 25 Šioje byloje nagrinėjamas galimas kaltinamojo CH dalyvavimas darant nusikalstamą veiką, kuria jis kaltinamas ir už kurią yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, o prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi priimti sprendimą dėl kaltės. Pagrindinis klausimas, kurį reikia išsiaiškinti, yra tas, ar ikiteisminio tyrimo institucijos užtikrino CH teisę turėti advokatą pagal Direktyvą 2013/48 jo faktinio sulaikymo metu ir prieš jam oficialiai pareiškiant kaltinimą, visų pirma atsižvelgiant į prieštaringas šios baudžiamųjų bylų kolegijos ir apeliacinės instancijos teismo pozicijas dėl direktyvos taikymo.
- 26 Visų pirma Teisingumo Teismo prašoma išsiaiškinti, ar su Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 2 dalimi, siejama su Chartijos 47 straipsnio pirma pastraipa, suderinama tai, kad teismui skiriant ar taikant atitinkamą kardomąją priemonę pagal nacionalinės teisės aktus ir jurisprudenciją neleidžiama nuspręsti, ar įrodymai buvo surinkti pažeidžiant šioje direktyvoje įtvirtintą teisę turėti advokatą, kai asmeniui buvo pareikšti įtarimai ir policijos tarnybos apribojo jo teisę laisvai judėti. Toks klausimas kyla atsižvelgiant į pirmąjį *Sofiyski gradski sad* sprendimą, priimtą 2023 m. rugsėjo 7 d. nutartimi, nes ši pirmosios instancijos teismo teisė joje buvo besąlygiškai paneigta. Siekiant įvertinti apeliacinės instancijos teismo požiūrio teisingumą, taip pat reikia atsakyti į klausimą, ar reikalavimas gerbti teises į gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 2 dalį, būtų įvykdytas, jei teismas, sprendžiantis kardomosios priemonės tinkamumo klausimą, formuodamas savo poziciją atsižvelgtų į įrodymus, surinktus pažeidžiant šios direktyvos reikalavimus tuo metu, kai asmuo buvo įtariamas, o policija apribojo jo teisę laisvai judėti. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, jog Teisingumo Teismui yra ne kartą tekę spręsti sistemine problemą, kad 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese ir Direktyva 2013/48, kiek jos susijusios su įtariamaisiais, nebuvo tinkamai perkeltos ir taikomos, nes Bulgarijos

Respublikoje šis teisinis institutas nežinomas (žr. sprendimus bylose C-608/21 ir C-209/22).

- 27 Esminė galimybė kardomosios priemonės skyrimo klausimą nagrinėjančiam teismui patikrinti, ar renkant įrodymus paisyta Direktyvoje 2013/48 nustatytą įtariamojo ar kaltinamojo teisių, turi lemiamą reikšmę vertinant, ar yra svarių priežasčių manyti, kad asmuo dalyvavo darant nusikalstamą veiką, kuria yra kaltinamas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomone, teisių į gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą paisymas pagal direktyvos 12 straipsnio 2 dalį turi būti užtikrintas ne tik priimant galutinį nuosprendį dėl asmens kaltės, bet ir vertinant, ar ir kokią kardomąją priemonę šiam asmeniui reikėtų skirti ar vykdyti.
- 28 Be to, atsižvelgiant į pirmąjį *Sofiyski gradski sad* sprendimą, priimtą 2023 m. rugsėjo 7 d. nutartimi, taip pat į priekaištus dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo šališkumo, Teisingumo Teismo prašoma išnagrinėti ir klausimą, ar tai, kad teismas, kuris, nepaisydamas priešingų aukštesnės instancijos teismo nurodymų, vertino kardomosios priemonės tinkamumą ir atmetė įrodymus, surinktus pažeidžiant Direktyvą 2013/48, nedaro neigiamo poveikio teisingo bylos nagrinėjimo reikalavimams, nustatytiems direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje, siejamoje su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis, ir nekelia abejonių dėl šio teismo nešališkumo.
- 29 Antrajame savo sprendime, priimtame 2023 m. lapkričio 7 d. nutartimi, *Sofiyski gradski sad* konstatavo, kad konkrečiomis šios bylos aplinkybėmis Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 6 dalies b punktas, kuriame numatyta galimybė išimtinėmis aplinkybėmis ikiteisminiame etape laikinai nukrypti nuo teisės turėti advokatą taikymo, yra taikytinas, kai tyrimo institucijos turi skubiai imtis veiksmų, kad būtų užkirstas kelias baudžiamajam procesui kylančiam rimtam pavojui. Tokiam požiūriui būtina, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pareikštų savo nuomonę apie tai, ar nagrinėjama nuostata tiesiogiai veikia atitinkamoje Sąjungos valstybėje narėje, nes ji nebuvo perkelta į nacionalinę teisę ir atitinkamiems fiziniams asmenims nesuteikia jokių teisių. Pažymėtina, kad Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 6 dalies b punkto nuostata, baudžiamųjų bylų kolegijos nuomone, nebuvo aiškiai perkelta į nacionalinę teisę, nes ji akivaizdžiai prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 4 daliai, kurioje aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta, kad teisė turėti advokatą atsiranda asmens sulaikymo ar kaltinimo pareiškimo jam metu, t. y. nepriimtinas joks delsimas.
- 30 Kitas sprendimui priimti svarbus klausimas, kurį Teisingumo Teismo prašoma išaiškinti, yra tai, ar buvo paisoma Direktyvos 2013/48 9 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose, siejamuose su 39 konstatuojamąja dalimi, numatytų garantijų, kai, nors ir pateiktas rašytinis įtariamojo teisės turėti advokatą atsisakymas, įtariamasis yra neraštingas ir nebuvo informuotas apie galimas atsisakymo pasekmes, o vėliau teisme nurodė, kad nežinojo savo pasirašyto dokumento turinio tuo metu, kai policija apribojo jo teisę laisvai judėti. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo motyvai [pateikti šį klausimą] matyti pirmajame *Sofiyski*

gradski sad sprendime, priimtame 2023 m. rugsėjo 7 d. nutartimi (žr. šios prašymo priimti prejudicinį sprendimą santraukos 21 punktą).

- 31 Galiausiai Teisingumo Teismo taip pat prašoma išaiškinti, ar tai, kad sulaikomas įtariamasis pareiškia atsisakantis teisės turėti advokatą, atleidžia valdžios institucijas nuo pareigos informuoti jį apie teisę turėti advokatą ir galimo atsisakymo pasekmes prieš pat bet koki tolesnį jam dalyvaujant atliekamą tyrimo veiksmą. Nors pagal prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nacionalinę teisę suimtas asmuo gali atsisakyti gynėjo, vis dėlto toks atsisakymas draudžiamas, kai asmeniui oficialiai pareiškiami kaltinimai. Šis nacionalinės teisės ypatumas lemia Bulgarijos Respublikos *Varhoven kasatsionen sad* (Aukščiausiasis kasacinis teismas) suformuotą jurisprudenciją, pagal kurią pirminis sulaikytojo atsisakymas turėti gynėją apribojus jo teisę laisvai judėti apima visus kitus su juo susijusius ir jam dalyvaujant atliekamus tyrimo veiksmus iki kaltinimų pareiškimo.
- 32 Šia Bulgarijos aukščiausios instancijos teismo suformuota jurisprudencija buvo vadovojamasi ir šiame procese, nes ikiteisminio tyrimo institucijos po CH sulaikymo atliko nemažai tyrimo veiksmų, t. y. apklausė liudytojus, patikrino parodymus vietoje, atliko asmens parodymą atpažinti ir apklausą, neišaiškinusios asmeniui veiksmų pobūdžio ir galimų pasekmių ir prieš kiekvieną veiksmą nesuteikusios jam galimybės pasinaudoti teise turėti advokatą.